

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

THE STATE AND PROSPECTS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE AGRARIAN ECONOMY SECTOR

У статті досліджено тенденції впровадження інновацій в аграрний сектор економіки України. Визначено потенційні можливості для успішного проведення інноваційної діяльності. Розглянуто причини й наслідки зниження активності інноваційних процесів агропромислового сектору в умовах трансформації економіки та реформування аграрних відносин. Показано зростання впливу різноманітних чинників на процес інноваційних перетворень в агропромисловому комплексі. Критично розглянуто та спростовано поширену в багатьох дослідженнях тезу про неможливість структурних перетворень та розвиток науково-технічного прогресу в аграрних підприємствах в умовах кризи. Зроблено висновок, обґрунтовано невідворотність запровадження інновацій у сільськогосподарських підприємствах. Агропромисловий комплекс на тлі більшості інших галузей економіки розвивається відносно швидкими темпами. Минулого року рекордні об'єми показав експорт сільськогосподарської продукції. Проте подальший розвиток АПК залежить від вирішення проблем модернізації агропромислового комплексу та забезпечення його конкурентоспроможності на світовому ринку.

Ключові слова: аграрні підприємства, інноваційний розвиток, аграрний сектор, інновації, інноваційна діяльність, розвиток, аграрний сектор економіки, економічна ефективність.

В статті досліджені тенденції впровадження інновацій в аграрний сектор економіки України. Определены потенциальные возможности для успешного проведения инновационной деятельности. Рассмотрены причины и последствия снижения активности инновационных процессов агропромышленного сектора в условиях трансформации экономики и реформирования аграрных отношений. Показан рост влияния разнообразных факторов на процесс инновационных превращений в агропромышленном комплексе. Критически рассмотрен и опровергнут распространенный во многих исследованиях тезис о невозможности структурных превращений и развитии научно-технического прогресса в аграрных предприятиях в условиях кризиса. Сделан вывод, обоснована неотвратимость внедрения инноваций в сельскохозяйственных предприятиях. Агропромышленный комплекс на фоне большинства других отраслей экономики развивается относительно быстрыми темпами. В прошлом году рекордные объемы показал экспорт сельскохозяйственной продукции. Однако дальнейшее развитие АПК зависит от решения проблем модернизации агропромышленного комплекса и обеспечения его конкурентоспособности на мировом рынке.

Ключевые слова: аграрные предприятия, инновационное развитие, аграрный сектор, инновации, инновационная деятельность, развитие, аграрный сектор экономики, экономическая эффективность.

УДК 330.31

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-14>

Радченко О.П.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри управління
та інновацій

Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова

Карадобрі Т.В.

студентка
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова

Radchenko Oleksander

Odessa I.I. Mechnikov National University

Karadobri Tatyana

Odessa I.I. Mechnikov National University

The article explores the trends of innovation in the agricultural sector of Ukraine. Potential opportunities for successful implementation of innovative activities are identified. Considered of causes and effects of decline of activity of innovative processes agro industrial to the sector in the conditions of transformation of economy and reformation of agrarian relations. The increase of influence of various factors is shown on the process of innovative transformations to the agro industrial complex. Critically of examined is widespread in many researches of thesis about impossibility of structural transformations and development of scientific and technical progress in agrarian enterprises in the conditions of crisis. Drawn of conclusion and reasonably inevitability of input of innovations at agricultural enterprises. However, in order for Ukraine to adhere to global trends and the pace of global transformations in its development, a strategic decision-making system should be created as soon as possible, allowing us to use the advantages of globalization as a means of solving the problems of all mankind and at the same time responds to specific challenges for Ukraine. AT in particular, the creation of an effective system of strategic (long-term) forecasting and planning; coordination of strategic plans with financial, human and material resources; coordination of reforms in the country; orientation in your own not only about progress in relation to the starting position, but also about the vision of the future model global peace; wide involvement of the public and stakeholders in the discussion of draft strategic documents and adoption take into account your position; creation of institutions, mechanisms and tools for the practical implementation of strategic documents. The introduction of innovations should be a priority for agricultural enterprises, as in depletion of resources, the world is increasingly looking for ways to use them more effectively while maintaining environment. It is to solve these problems that innovation in the agricultural sector should be directed.

Key words: agricultural enterprises, innovative development, agricultural sector, innovation, innovative activity, development, agricultural sector of the economy, economic efficiency.

Постановка проблеми. На думку більшості експертів, сприятливий клімат, родюча земля, працьовиті люди є тими факторами, які залишаються важливими для успішного розвитку аграрної сфери, але ці чинники вже давно не є головними.

Сьогодні ефективність розвитку аграрного сектору національної економіки залежить перш за все від запровадження надсучасних інноваційних технологій в процес виробництва сільськогосподарської продукції, її зберігання, переробки та управління виробничими й організаційними процесами.

Формування інновацій в агропромисловому комплексі відбувається за низкою несприятливих умов (недостатня забезпеченість наукової та освітньої сфери матеріальними та технічними ресурсами, обмежена зацікавленість з боку висококваліфікованих працівників та їх катастрофічний дефіцит). Зараз велика кількість вітчизняних агропідприємств не здатна виготовляти високоякісну та конкурентоспроможну продукцію. Саме це є наслідком негативних явищ, таких як застарілі машинно-тракторні парки, постійне зростання цін

на паливо, недосконала кредитно-фінансова система, законодавча база.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Комплексне дослідження інноваційного розвитку в аграрному секторі економіки держави є предметом численних публікацій. Серед них можна виділити роботи таких учених, як Л.Д. Водянка, В.С. Підгірна, І.М. Антохова [1], О.І. Шаманська [2], С.Ю. Соколюк [3], Л.М. Щуревич [4], О.В. Олійник, І.В. Сідельнікова [5], що приділили багато уваги такому ключовим питанням сучасності, як інновація та інноваційний розвиток.

Поділяючи думку науковців, вважаємо, що вирішення складних стратегічних завдань в аграрному секторі є можливим завдяки використанню інновацій із забезпеченням комплексної взаємодії освіти, науки та досліджень.

Постановка завдання. На основі викладеного матеріалу можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в розкритті економічної сутності інноваційної діяльності в економіці України, вивченні проблем розвитку інноваційної діяльності та процесу впровадження інновацій у сфері сільськогосподарства, становленні конкурентоспроможного аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Широке застосування інновацій – це найбільш дієвий та ефективний спосіб вирішення гострих соціально-економічних проблем аграрного сектору, які пов'язані з пошуком механізмів підвищення економічних показників діяльності аграрних господарств та забезпечення населення високоякісною сільськогосподарською продукцією. Ця галузь потребує особливої підтримки та постійного розвитку як з боку держави, так і з боку недержавних комерційних організацій. Значною мірою цей розвиток можна забезпечити за допомогою впровадження інновацій на всіх стадіях виробництва та управління аграрним сектором.

Саме слово «інновація» іноземного походження (англ. «innovation»); воно може означати нововведення, нову ідею, технологію, управління, засноване на використанні науково-технічного прогресу, передового досвіду.

Інновації АПК – це нова техніка, передові технології, нові сорти рослин, породи тварин, нові добрива й засоби захисту рослин і тварин, нові методи профілактики й лікування тварин, форми організації, фінансування та кредитування виробництва, нові підходи до підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів тощо.

На жаль, інноваційний потенціал АПК в нашій країні використовується лише на 4-5%, тоді як у США цей показник складає 50%. В сучасних умовах у всьому світі інноваційна діяльність розглядається як одна з головних умов модернізації економіки [7]. Традиційні технології виробництва вичерпали можливості як екстенсивного, так й

інтенсивного розвитку. У багатьох країнах сьогодні розвиваються галузі, які активно застосовують інноваційні технології.

Для досягнення сталого розвитку агропромислового комплексу основним джерелом та «локомотивом» має стати стрімкий та невідворотний інноваційний розвиток на основі використання революційних технологій, адаптованих під природно-економічні умови нашої країни. Саме тому сьогодні в умовах інтеграції у світовий економічний простір з високою конкуренцією на перший план виходять розроблення та формування ефективного організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком аграрного сектору, а також пошук оптимальної співпраці між виробниками та споживачами інноваційної продукції.

Інноваційний розвиток аграрної сфери – це перш за все зростання економічних та виробничих показників. Цей процес повинні забезпечувати використання більш досконаліші технології виробництва та переробка сільськогосподарської продукції, виведення та впровадження нових сортів сільськогосподарських культур та порід тварин, прогресивні моделі соціально-економічного розвитку галузі, сучасні моделі інформаційних технологій та їх широке застосування.

В умовах глобалізації процес інновації не в змозі набути певного економічного ефекту лише з технологічним оновленням. Це потребує переходу на використання принципово новітніх технологій та систем управління організацією виробництва в аграрному секторі економіки.

За попередніми результатами досліджень прогнозується, що до 2050 року населення зросте із 7 мільярдів осіб до 9. Натомість площа орних земель, навпаки, скоротиться через розширення мегаполісів та погіршення ґрунтів і кліматичних умов, отже, ці процеси є невідворотними.

Саме тому перед світом уже постає питання про те, як зробити так, щоб отримати більше за здійснення меншої кількості ресурсів. Отже, залишаться лише ті виробники та бізнес, які акцентують увагу на запровадженні енергозберігаючих та економічних інновацій. Агросектор – це потужна сфера економіки України, тому питання про оптимізацію та автоматизацію є досить гострим та актуальним. Україна за площею сільськогосподарських угідь посідає перше місце в Європі, однак досі наявні нестача достовірної інформації з полів, низька автоматизація та слабкий контроль за виробничими процесами, які відбуваються в аграрному секторі економіки.

Україні має всі можливості до впровадження інновацій у виробничий процес. Наша країна має у розпорядженні 30% усього світового чорнозему, тобто такого виду ґрунту, що є дуже родючим та багатим на органічну речовину, яка називається гумусом. Отже, все, що пов'язано із сільськогосподарською галуззю, має величезний потенціал.

Водночас упровадження інновацій та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва формують нові виклики: галузі потрібно більше кваліфікованих кадрів, одночасно відбувається вивільнення робочих рук, що може привести до зростання безробіття й відтоку населення, а це негативно вплине на стан соціальної сфери аграрного сектору.

В Україні є потенційні можливості для інноваційної діяльності, але для впровадження цього потрібні:

- стабільна економічна ситуація в країні для того, щоби залучити інвестиції в аграрний сектор;
- заохочення підприємств, які орієнтуються на створенні інноваційного продукту, шляхом надання пільг;

- мотивування фінансово-кредитних установ, тобто надання кредиту підприємствам, які орієнтуються на інноваційну діяльність.

Факторами, які стримують інноваційний розвиток аграрного сектору, є такі:

- відсутність вільного ринку землі (всі сільськогосподарські виробники орендують землі й не володіють земельними ділянками, що породжує їх небажання інвестувати в інноваційні проєкти);

- нестача кваліфікованих кадрів, які розроблюють алгоритм упровадження інноваційних технологій;

- ментальне несприйняття більшості управлінців невідворотності інноваційної перебудови всього виробничого та організаційного комплексу.

Інновації в українському сільському господарстві («Agtech») сьогодні використовують не більше 5–10% компаній, переважно компанії холдингового типу, що мають потужну матеріально-технічну базу та необмежений доступ до фінансових ресурсів. Проте кожного року на поля виїжджає все більша кількість високотехнологічних агрегатів, які обладнані GPS-навігацією.

Інноваційні технології працюють перш за все з інформаційним середовищем. Їх головними завданнями є збирання та аналізування даних, моніторинг різних процесів виробничого циклу у сільському господарстві.

За останні 4 роки розвиток інноваційних технологій швидко прискорився. Багато інноваційних проєктів вже використовуються в роботі українських підприємств.

Одним із найважливіших елементів діяльності аграрних підприємств має стати розроблення його інноваційної політики, яка міститиме важливі стратегічні й тактичні аспекти.

Державна підтримка інноваційної діяльності представлена Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» від 10 липня 2019 року № 526-р, що складі містить стратегічні завдання щодо цілей в аграрному секторі як підструктури агропромислового комплексу.

Як зазначено в документі, провідним місцем економічного зростання може бути аграрний сектор економіки, що має дуже високий потенціал, який має стати провідним імпульсом до економічного зростання та посприяти розвитку всіх сфер економіки, зокрема промислового та аграрного секторів.

Не менш важливими перспективами інноваційного розвитку мають стати увага до інтелектуальної праці, що прямо залежить від соціального розвитку, та природні ресурси, кількість і якість яких є похідними величинами від екологічного розвитку країни.

Загальна характеристика структури фінансування інноваційної діяльності в Україні дає чітке уявлення про суттєві диспропорції між сумами власних коштів та коштів державного бюджету (табл. 1).

Наведені розрахунки унаочнюють неналежний стан державного фінансування інноваційної діяльності в Україні, що знижує ймовірність та якість позитивних результатів інноваційного розвитку.

Це пов'язано з деякими чинниками, стримуючими розвиток інноваційної діяльності в АПК. Збільшення розмірів матеріальної підтримки прикладних НДР невелике й не відповідає інноваційній моделі розвитку аграрного сектору економіки.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити висновок, що за допомогою інновацій підприємства АПК мають можливість стати лідерами в конкурентній

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності АПК України

Рік	Витрати на інновації, млн. грн.	Зокрема, за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	інвесторів-нерезидентів	інших джерел
2010	8 045,5	4 775,2	87,0	2 411,4	771,9
2011	14 333,9	7 585,6	149,2	56,9	6 542,2
2012	11 480,6	7 335,9	224,3	994,8	2 925,6
2013	9 562,6	6 973,4	24,7	1 253,2	1 311,3
2014	7 695,9	6 540,3	344,1	138,7	672,8
2015	13 813,7	13 427,0	55,1	58,6	273,0
2016	23 229,5	22 036,0	179,0	23,4	991,1
2017	9 117,5	7 704,1	227,3	107,8	1 078,3
2018	12 180,1	10 742,0	639,1	107,0	692,0

Джерело: [6]

боротьбі, однак досягнення цієї мети є можливим лише за умови успішного функціонування всіх складових системи розвитку аграрного сектору економіки, ключовим компонентом якої є інноваційно орієнтований розвиток.

Впровадження інновацій має бути пріоритетним напрямом діяльності підприємств аграрного сектору, тому що в умовах вичерпності ресурсів світ дедалі частіше шукає способи ефективніше їх використовувати, зберігаючи екологію. Саме на вирішення цих проблем повинні бути спрямовані інновації аграрного сектору.

Впровадження інновацій в агропромисловий комплекс відбувається поступово, адже для того, щоби фермери переконалися в їх користі, потрібен час. Зараз інвестиції здійснюють переважно великі компанії, однак незабаром такі інновації стануть доступнішими й поширяться на середній і малий бізнес.

Основу української інноваційної конкурентоспроможності мають скласти людський капітал, знання та результати наукових досліджень. Їх ефективне використання в Україні з можливістю виходу на світові ринки сприятиме розвитку держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Водянка Л.Д., Підгірна В.С., Антохова І.М. Тенденції впровадження інновацій в аграрному секторі економіки України. *АГРОСВІТ*. 2019. Вип.8. С. 26–32.
2. Шаманська О.І. Формування системи інноваційно-орієнтованого розвитку аграрних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід. Серія «Економічна наука»*. 2019. Вип. 19. С. 17–23.
3. Соколюк С.Ю. Сучасне інноваційне середовище розвитку підприємств аграрного сектору економіки. *АГРОСВІТ*. 2019. Вип. 6. С. 49–54.
4. Щуревич Л.М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні. *Інвестиції: практика та досвід. Серія «Державне управління»*. 2018. Вип. 10. С. 101–105.
5. Олійник О.В., Сідельнікова І.В. Агроінноваційна діяльність як ключовий чинник економічного зростання. *Збірник наукових праць Харківського*

національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка». 2018. Вип. 18. С. 51–61.

6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.10.2019).

7. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/526-2019-%D1%80> (дата звернення: 21.10.2019).

REFERENCES:

1. Vodyanka L.D., Pidgirna V.S., Antokhova I.M. (2019) Tendentsiyi vprovadzhennya innovatsiy v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy [Tendency of introduction of innovations in the agrarian sector of economy of Ukraine]. *AGROSVIT*, vol. 8, pp. 26–32.
2. Shamanska O.I. (2019) Formuvannya systemy innovatsiyno-oriyentovanoho rozvytku ahrarnykh pidpryyemstv [Forming of the system of the innovative-oriented development of agrarian enterprises]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid. Seriya "Ekonomichna nauka"*, vol. 19, pp. 17–23.
3. Sokolyuk S.Yu. (2019) Suchasne innovatsiysne seredovyshe rozvytku pidpryyemstv ahrarnoho sektoru ekonomiky [Modern innovative environment of development of enterprises agrarian to the sector of economy]. *AGROSVIT*, vol. 6, pp. 49–54.
4. Shchurevich L.M. (2018) Innovatsiyni perspektivyy v rozvytku ahrarnoho sektoru v Ukraini [Development agrarian to the sector has innovative prospects in Ukraine]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid. Seriya "Derzhavne upravlinnya"*, vol. 10, pp. 101–105.
5. Oliinik O.V., Sidelnikova I.V. (2018) Ahroinnovatsiynna diyalnist yak klyuchovyy chynnyk ekonomichnoho zrostannya [Agro-innovation as a key driver of economic growth]. *Zbirnik naukovikh prats Kharkivskogo natsionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni G.S. Skovorodi "Ekonomika"*, vol. 18, pp. 51–61.
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine] (2019). Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 11 October 2019).
7. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro skhvalennia Stratehii rozvytku sfery innovatsiinoi diialnosti na period do 2030 roku" [Main page of "Legislation of Ukraine"] (2019) Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/526-2019-%D1%80> (accessed 21 October 2019).